

שחקני "אשכנזי זה שם מזרחי" גילו, שגם ילדים חצי-חצי בוחרים צד - תיאטרון - גלריה-הארץ

15.05.2019

אחת התביישה במשפחה הקווקזית שלה ונמשכה לבוגרי סיירת לבנבנים, שני התגאה בצד העיראקי אבל פחד מ"מזרחים", שלישי שם לב שאנשים לא מיישבים בין שם משפחתו המזרחי לפניו הבהירות, ורביעית הרגישה טוב עם כל הגנים שקיבלה: בהצגה "אשכנזי זה שם מזרחי", שיצר שי ג'ברי-אשכנזי, חוקרים השחקנים את הזהות העדתית החצויה שלהם, מתעמתים עם הסטריאוטיפים של חוויית הישראליות, ומגלים שחתונות הגפילטע-חריימה לא יצרו דור חדש נטול תסביכים

מימין: ליאור גלרון, מיכאל גמליאל, שיר אברמוב, שי ג'ברי-אשכנזי, אסף מרון. חוויית מיקס שמולידה בחירה איליה מלניקוב

כששי ג'ברי-אשכנזי, בן 34, בן לאב ממוצא יווני ואם ממוצא איטלקי-מצרי, היה ילד הוא עשה בחירה: הוא בחר בצד האשכנזי במשפחה. "חייתי במחשבה שהמזרחי לא יקדם אותי. זה בעצם אחד הדברים הראשונים שהבנתי כילד קטן", הוא אומר. הצד האשכנזי במשפחה אמנם היה בלקני בכלל, אבל בעיני-הילד שלו, היה בו חוט

מקשר למחנה הרצוי: סבא יוני ניצול שואה. אלא שדווקא הצד היווני העניק לו שם משפחה שלא הקל עליו בכלל. "היתה לי בעיה עם שם המשפחה היווני - הוא היה מביש בעיני כי הוא תמיד עוות. מה זה 'ג'ברי'?" זה תימני? השם המקורי היה ז'אוורה, והיה לו ניחוח אקזוטי, אבל כשסבי עלה ארצה עיברתו לו משום מה את השם. ולזה החדש לא היה שום צליל אשכנזי בעיני. מאוד רציתי שם משפחה אחר".

שנים אחר כך, כשהיה בן 30 ופתח בהליך לקבלת אזרחות איטלקית, הוא הרגיש לרגע שהגשים את משאלתו. האזרחות ניתנה לו, ואיתה הוא אימץ את שם הנעורים של אמו. אלא שאז נחתה עליו ההכרה. "הבנתי שאם קיבלתי את האזרחות הנכספת הזאת, אני מאמץ את שם הנעורים של אמא שלי - אשכנזי", הוא מספר. "ופתאום, במין הבלחה, אמרתי: 'מה אני כל כך גאה בזה? זה שם מזרחי'. אין אשכנזי (במלעיל) אחד שאני מכיר שהוא אשכנזי. חשבתי על ליאור אשכנזי, עדי אשכנזי, גבי אשכנזי - כולם מהבלקן, מטורקיה מסוריה או ממצרים - וזה הצחיק אותי, שאשכנזי זה שם מזרחי בכלל".

פתאום נזרקתי שנים אחורה, לסבתא רבתא שלי שדיברה ערבית. והתמלאתי עצב כי קלטתי שכל החיים זנחתי חצי מכל מה שאניש' ג'ברי-אשכנזי

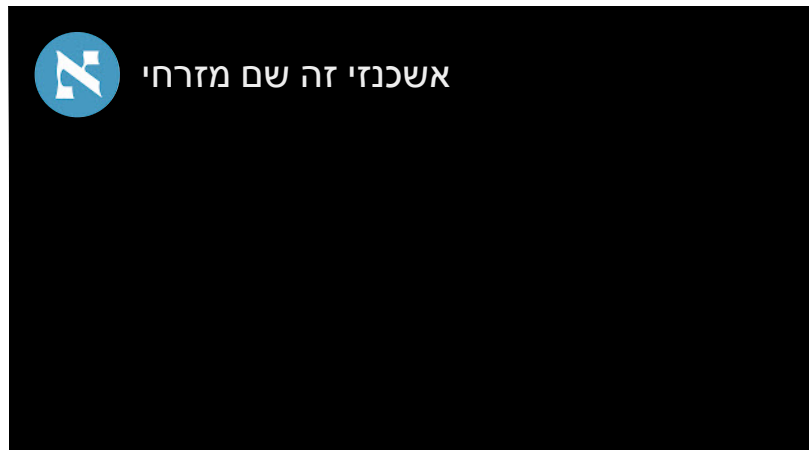
התובנה החדשה, החצי מחויכת, הפכה להבנה נוקבת כשג'ברי-אשכנזי נסע לפגוש לראשונה את משפחתו של מי שהיה אז בן זוגו, בדלית אל כרמל. "פתאום נכנסתי לשם, הרגשתי את הריחות, פגשתי את אמא שלו שלא מדברת עברית, רק ערבית, ונזרקתי שנים אחורה, לסבתא רבתא שלי שדיברה ערבית", הוא מספר. "הבנתי שהריחות מחזירים אותי הביתה והתמלאתי עצב כי קלטתי שכל החיים זנחתי חצי מכל מה שאני. כמעט 30 שנה בחרתי להיות אשכנזי".

הירשמו להמלצות הקריאה של הארץ

[הרשמה בקליק](#)

באותו רגע, עם ההבנה, נבט גם רעיון ראשוני להצגה. "יש פה דור שהוא מיקס בתוך מדינה שמכריחה אותנו לבחור בכל רגע נתון", הוא אומר. "במושגים של

תיאטרון, זה נראה לי לא רק דרמטי אלא גם טרגי, כי פתאום הבנתי שאני, לפעמים באופן אינסטינקטיבי ובלי לחשוב, בוחר מה להיות בכל סיטואציה. אם אכנס עכשיו למס הכנסה, לדוגמה, ויהיה שם תור מלא בישראלים - משהו בגן המזרחי יבלוט יותר כי אני גם יודע לצעוק כשצריך", הוא מהדהד סטריאוטיפ מתוך כוונה שלמה. "אבל כשאני מגיע לראיון בסמינר הקיבוצים כדי להתקבל למסלול הסבה לבימאי אני נורא אשכנזי. הבנתי שאני סוג של זיקית וכל הזמן בוחר, והבחירה הזאת היא קצת בעוכריי".

בחודש שעבר, כארבע שנים אחר כך, עלתה באנסמבל "כאן" ההצגה "אשכנזי (במלעיל, י"א) זה שם מזרחי" בבימויו. כמו ג'ברי-אשכנזי, כל ארבעת שחקניה הם חצי-חצי, בנים ובנות לזוגות מעורבים של מזרחים ואשכנזים, שנענו לפנייתו ויחד איתו יצרו פרפורמנס אוטוביוגרפי מחוויותיהם-שלהם. יחד הם פותחים חוויות חיים שנגזרו מהמוצא המפוצל בחברה השיפוטית, השסועה והגזענית שהיא ישראל; יחד הם בודקים את הבחירה שלהם: לאיזה צד התחברו במשך השנים ואיזה צד, אם בכלל, הושתק ונדחק הצדה, וגם מאילו דעות קדומות וסטריאוטיפים ניזונו כילדים וכבוגרים; ויחד הם מעלים מגוון סוגיות בפרזמה עדתית של חצי-חצי, זו שהביאה איתה בחירה, לפעמים לא מודעת.

ולמרות זאת, מי שיצפה לסיר לחץ שנפתח ומשחרר רק מונולוגים נוקבים בלקסיקון הלקוח מהשיח של השנים האחרונות - יתבדה. על הבמה, באולם שידלובסקי במוזיאון תל אביב, ארבעת השחקנים עוברים מהומור לעצב, ובדרך מבטאים דעות קדומות וסטריאוטיפים גזעניים הקיימים בכל העדות, כאילו הפוליטיקלי קורקט נפח את נשמתו לפני שנים. הכל עולה אצלם על השולחן, אפילו הדעות הקדומות שלהם זה על זה, ודווקא ככה, הם מקווים, אפשר יהיה לשבור סטיגמות.

של מי אתה, ילד

“איך אני נראה יותר? עיראקי או פולני? ברור שעיראקי! היית שם אותי בבגדד או בוורשה? חבר'ה, אני עיראקי ואני גבר! ואני גם יודע ללכת מכות. חושב שאני לא יכול? אתה רוצה שאני אדפוק לך עכשיו מכות? שיחקתי כדורגל כשהייתי ילד. קשר שמאלי. אי אפשר היה לקחת לי את הכדור מהרגל! אמנם גם לא החזקתי אותו, יותר שלחתי אותו, מסרתי אותו ממני. אבל איזה מסירות! כמה בישולים אני עשיתי! בסדר, אז עכשיו, כשכל החברים שלי נפגשים ורואים ליגת האלופות, אני נפגש עם חברות. כן! מה קרה? חברות. ואנחנו יושבות ומדברות על רגשות”.

מחוץ לבמה, העיסוק בנושא ילדי החצי-חצי הוא לא חדש. נדמה אפילו שהוא קו ההגנה האחרון של מי שמוגדרת “אליטה”. זו מציגה את הנישואים הבין-עדתיים ואת ילדי החצי-חצי כסימן הכי מובהק לניצחוננו של “כור ההיתוך”, ביטוי לפתרון הבעיה העדתית בארץ. מנגד, אצל אקטיביסטים מזרחים הטיעון הזה רק מעלה חיוך אירוני. תשכחו מ”הגפילטע התחתן עם החריימה”, הם אומרים. כל עוד שם המשפחה, החזות ומקום המגורים ממשיכים לקבוע מסלולי חיים, ברור שנישואי התערובת לא פתרו את הבעיה האתנית בארץ.

ג'ברי-אשכנזי ושחקניו - שיר אברמוב, ליאור גלרון, מיכאל גמליאל ואסף מרון, רובם כבר שיחקו בתיאטרון הרפרטוארי, חלקם ביימו ולימדו - לא גדלו בהכרח לאורו של השיח הזה, אצל חלקם חוויית החצי-חצי אפילו לא היתה נוכחת לכאורה, ובתחילת העבודה על ההצגה כמה מהם אפילו חשבו שאין להם משהו מעניין לומר על המוצא החצוי. ובכל זאת, הפרפורמנס האוטוביוגרפי שיצרו הוא כמעט הראשון שמעלה לבמה את חקירת זהותם של הילדים ה”מעורבים” (קדמה להם המונודרמה “מה את?” שהעלתה ב-2016 טלי ליברמן), וככזה הוא מוכיח - גם להם עצמם - עד כמה הנושא מורכב.

טלי ליברמן, "מה את"

"הורי הם סיפור 'צירלי וחצי' קלאסי: אבא שלי, הסורי מכרם התימנים שהיה מגיע לארוחת צהריים בשבת אצל אמא שלי, בת להורים מגרמניה ומפולין, ומאכיל את הכלב בגפילטע פיש שהיו מגישים לו בצלחת", מספר מיכאל גמליאל, בן 34, שגדל בתל אביב ולמד עם ג'ברי-אשכנזי במחזור 2010 בבית צבי. "אבל כששי פנה אלי והציע לי להצטרף אליו, אמרתי לו שמעולם לא עסקתי בנושא הזה ולא הפכתי את זה לעניין. זה מה שזה, אין כאן איזה פצע מבחינתי, זה לא משהו שחשבתי שצריך לטפל בו או לחפור בו."

הורי הם סיפור 'צירלי וחצי' קלאסי. אבל כששי פנה אלי והציע לי להצטרף אליו, אמרתי לו שמעולם לא עסקתי בנושא הזה, שאין כאן איזה פצע מבחינתי, זה לא משהו שחשבתי שצריך לטפל בומיכאל גמליאל

אלא שזמן קצר אל תוך החזרות הוא גילה שהדברים לא פשוטים כמו שסיפר לעצמו. "אחד המוקדים בחדר החזרות היה לבחון סיטואציות שכל אחד מהשחקנים

חווה בעבר - לרוב בילדותו או בגיל ההתבגרות - דרך פילטר של זהות אשכנזית או מזרחית. ובאותן נקודות הבנתי שזה כן עניין, שאנשים שופטים אותי לפי המראה שלי, שם המשפחה שלי, צבע העיניים שלי, הדברים שאני אוהב", הוא אומר. בהצגה התובנה הזאת הולידה אצלו את המונולוג הבא, שהוא נושא אחרי שהוא מסיט את החולצה וחושף צלקת גדולה על החזה:

"יש פה 12 סנטימטר. פעם היתה פה נקודת חן של אשכנזים. לפני שנה הלכתי לרופא: מלנומה. שלב 2 בי. סרטן. של אשכנזים. אני גם אלרגי לפול! ואני חצי מזרחי. זה יכול להרוג, זה קטלני כמו סרטן. כשאני יושב באסותא, מחכה לתוצאות של ה-MRI כדי לשמוע אם יש לי או אין לי גרורות, אני מתייבש שם שעתיים לבד, מזיע, והמזכירה אומרת חמש פעמים: 'מיכאל?' אני עונה, 'כן'. והיא אומרת, 'לא אתה'. איזה מיכאל? 'מיכאל גמליאל'. 'אני מיכאל גמליאל'. המזכירה עונה: 'אה, אבל זה שם תימני, אתה לא נראה תימני'. 'אני לא תימני, אני סורי! ולאבא שלי זה לא היה קורה!"

גמליאל לא היה היחיד שהנבירה בעבר דרך המשקפיים העדתיים סייעה לו לזהות את המבט עליו, ומנגד את תסביכי הזהות והדעות הקדומות שלו עצמו. אסף מרון (לשעבר מועלים) למשל - בן לאב ממוצא עיראקי ולאם ממוצא פולני שגדל בעיר רחובות - תויג תמיד כמזרחי, וככזה גם בחר להזדהות בגאווה במשך שנים. ובכל זאת, מאחורי הבחירה היתה דינמיקה לא פשוטה.

"ההורים של אמי, זיכרונם לברכה, היו מאוד גזענים: 'מה זה פרענקים? גועל נפש'", מספר מרון. "כשאבא שלי יצא עם אמא שלי, הסיבה היחידה שהם איכשהו הסכימו לזה היתה שהוא כבר היה אז דוקטור. ועדיין, כשהוא לקח אותה ב-12:00 בצהריים והם לא חזרו עד 18:00, הם היו בטוחים שהוא חטף אותה והתקשרו לאמא שלו. אז אני, בתור ילד, הפנמתי את זה מצד אחד. מצד שני, אמא שלי היא בת יחידה ולאבא שלי יש שישה אחים ומשפחה מאוד שמחה וגדולה. את כל החגים הם עושים יחד, ואני הייתי בא לשם ורואה כמה כיף ומתחיל לתפוס צד. אומר לעצמי, 'אבל אני בכלל כזה'. כלומר התחלתי להיות בתוך המלחמה הזאת בלי לשים לב בכלל".

מה שבטוח, הוא כן שם לב למבט החיצוני על אביו. כשהוא מספר בהצגה שאביו

הוא פרופסור לפיזיקה במכון ויצמן, נדמה שהוא מחכה לראות מבטי הפתעה. "אתם רואים את אבא שלי ואומרים, 'מה? הוא למד? עיראקי שחור קטן, מורח בננה על חתיכת לחם דגנים' - אבל הבנאדם תופר פינות למדענים באלבוקרקי!", הוא אומר לקהל ומיד עובר לאנגלית ומדמה שיחת טלפון בין אביו למדען אמריקאי: "listen, Tim. I thought about it. Just change the equation by very little." "Yeah, that's all. It will make all the difference בבית, בשבתות, שמעתי מוצרט. כשרצינו להנמיך - ויוואלדי".

אילן אסייג

תומר אפלבוים

למעלה ונגד כיוון השעון: עדי אשכנזי, גבי אשכנזי וליאור אשכנזי. הבנה פתאומית גיא כושי ויריב פי

הקהל אולי לא מזדרז להודות באשמה, אבל שותפתו של מרון להצגה שיר אברמוב דווקא כן. "אסף אומר שאבא שלו פרופסור ואני מסתכלת ואומרת, 'באמת? עיראקי?'", היא מספרת בכנות. "בא לי להגיד שזה לא הפתיע אותי, אבל כולנו קורבנות של שנים של תרבות גזענית בארץ, וכן, יש שם משהו".

מצד שני, גם מרון עצמו משתמש בסטריאוטיפים על הבמה ומחוץ לה, מבהיר כך עד כמה לכל זה יש גרורות. בילדותו, הוא מספר בהצגה, למד לנגן בקונסרבטוריון בכינור אבל דאג להסתיר את זה טוב מתוך חשש מהתגובה של "החברה המזרחים". גם את המוצא המזרחי שלו עצמו, הוא אומר עכשיו, הוא קישר לגבריות של כדורגל והתקנת מדפים, אבל "ככל שאני מתבגר אני מוצא בעצמי יותר צדדים נשיים, חיבור לרגשות או איכות נשית, ותוך כדי החזרות הבנתי שבאמת יש בי גם אשה, בפנים. אני גבר ואני סטרייט אבל יש בי גם אשה... אשכנזייה. אחת מטופחת, שעושה יוגה ולא מעמולים".

רוסים ורועי צאן

"כשאני כבר יוצאת לדייט עם גבר תל-אביבי, והוא מביע איזשהו עניין וממש בטעות נפלט לו, 'שיר, את ממש יפה בעיני'... לא יודעת, לא שמתי לב שקמתי היום בלונדינית, והצטמצמתי למידה 36, ופתאום בום, אני 1.70 מטר, חטובה ורזה, שהלחיים שלי שאובות לכיוון החיך העליון, שגם כשאני משקלת רגליים חודרת קרן שמש עמומה. תודה. אני מאמצת את זה, ברור, מה? אני מעלפת!"

את החלק המהותי בחיי חיייתי עם אמא, פולנייה הארדקור, ואני כולי תחושת דור שלישי. אני 'בוא נדבר על אושוויץ'. רק שהקשר בין זה לבין איך שאני נראית מקרי לחלוטין, וזה קונפליקט תמידי אצלישיר אברמוב

אצל שיר אברמוב, בת 30, שגדלה גם היא בתל אביב, לאב ממוצא קווקזי ואם ממוצא פולני, המורכבות שונה, בעיקר, כך נדמה, בגלל הבדלי המגדר. "ההורים שלי גרושים, ובוא נגיד שאת החלק המהותי בחיי חיייתי עם אמא, פולנייה הארדקור, ואני כולי תחושת דור שלישי. אני 'בוא נדבר על אושוויץ', 'בוא נדבר על מיידנק'", היא מגדירה. "רק שהקשר בין זה לבין איך שאני נראית הוא מקרי לחלוטין, וזה קונפליקט תמידי אצלי. גדלתי בבית הספר לאמנויות, למדתי בתלמה ילן, מוסדות שהם מאוד מכווני-מצוינות, אשכנז. אמא שלי, שמנהלת את מחלקת המנויים באופרה הישראלית, היתה אחראית לזה שאראה המון אמנות. אני רואה המון דברים חיוביים בדבר הזה, אבל דרך תהליך החזרות הבנתי גם כמה אני מחוברת לשורשים הקווקזיים שלי, כמה טוב לי ושלם לי היום עם הצד הקווקזי שלי. ולמרות זאת עדיין קשה לי מבחינת החיצוניות שלי. גם בהצגה נורא ברור שזה יושב על קונפליקט שלי עם עצמי, איזה חוסר ביטחון וחוסר אהבה עצמית".

מימין: ליאור גלרון, שיר אברמוב, מיכאל גמליאל ואסף מרון, בפרפורמנס במוזיאון תל אביב. סטריאוטיפים ישר לפנים נילי ממן

אז מה, רצית להיות בלונדינית?

"תמיד. רציתי את עצם הבלונד. להחביא את הקווקז - ולא שיש לי דרך, תראה אותי. אני שחומה. כל הרצון שלי היה להיות מתוקה, קטנה וקוקטית - וזה לא להיות קווקזית. בקווקז, לפחות במשפחה הספציפית שלי, אין דבר כזה. אנחנו מרימות, אנחנו מגניבות, אנחנו מופרעות. טמפרמנט, אתה יודע. זה גם מצחיק כי אבא שלי הקווקזי הוא האדם הכי ביישן, סגור, צנוע".

למעשה, מהדרך שבה היא מגוללת את יחסיה הסבוכים עם הצד הקווקזי שלה, כמייצג של המזרחיות, עולה עוד היררכיה, נוסף על זו המוכרת של אשכנזיות-מזרחיות: זו שבין הקווקז לרוסיה. "בגיל 12 גיליתי שאני לא 90% אשכנזייה", היא מספרת בהצגה, "כתבתי עבודת שורשים וישבתי עם סבא וסבתא לשמוע את הסיפור שלהם. כתבתי שהם הגיעו מקווקז. שניהם עצרו אותי

בדרמטיות ואמרו לי שחשוב לציין שהם הגיעו ממחצ'קלה. על מוסקבה שמעתי, גם על סנט פטרבורג, ומי לא מכיר את סטלין? היה לי פוסטר של לנין בחדר, ודוסטויבסקי, צ'יכוב, סטניסלבסקי, טולסטוי - אבל מי הגיע ממחצ'קלה? מי פרץ במחצ'קלה? אולי יש איזה סלב במחצ'קלה? מישהו פעם סימס לכם 'עזבו אותי, אני בוויקנד מטורף במחצ'קלה, עושה סקי' לא. סבא, אנחנו לא רוסים? אין לנו קשר לקרמלין? אתם חיים על ההרים, אתם מקסימום רועי צאן! חבורה של פרימיטיבים!"

לאברמוב היה רגע של חלחלה כשבאחת ההצגות ראתה בקהל שני קרובי משפחה מהצד הקווקזי. ובכל זאת החליטה להמשיך במונולוג המתוכנן: "... זו הפעם האחרונה שאתם לוקחים אותי לאירוע באולמי 'הנסיכה' באזור, לא מפנים צלחות, שמים אחת על השנייה, אני אוכלת את הקינוח ורואה את העיניים של הדג. ודודה סבטה, בבקשה, אני מתחננת, אל תשימי לי שמלה מאלנבי פינת גועל נפש ואז תכריחי אותי לרקוד לזגינקה (ריקוד עם קווקזי, י"א) במרכז הרחבה, כי אני מודיעה לך בעדינות שאני שורפת את כולכם - ואת נשיא מחצ'קלה!"

אם אברמוב נושאת איתה מודעות נוקבת כבר שנים, נדמה שליאור גלרון (לשעבר זילברברג), בת 34, ילידת נצרת עילית ובת לאם ממוצא מרוקאי ולאב שהוריו ממרוקו ומפולין, היא ההיפוך המוחלט. לא בוחרת, לא מתייסרת, אלא לוקחת מכאן ומשם. "אני שלושת-רבעי מרוקאית ורק רבע פולנייה, ואצלנו במשפחה תמיד היתה גאוות יחידה על כך שאנחנו מרוקאים", היא אומרת. "ומצד שני לקחתי את הפולני והתלהבתי מזה שאני גם וגם. מאחר שגם במשפחה המורחבת אנחנו מיקס, אז בכל פעם התחברנו לצד אחר."

אני גם מרוקאית וגם פולנייה, אני אשה מזרחית שהיא גם גבר אשכנזי. אני גם וגם ואת המשפט הזה אני יודעת להגיד גם ביידיש וגם במרוקאית. אני 50-50. אני 10-90. אני 40-60, אני 30-70 לליאור גלרון בהצגה

זו גם רוח הדברים במונולוג שלה בסצינה האחרונה בהצגה. "אני ליאור גלרון, זילברברג, וכהן ווקנין וסוויסה ושפירא ועוד שנייה שלזינגר (גלרון עומדת להינשא, כפי שהיא מבשרת לקהל בתחילת ההצגה, י"א). אני גם וגם", היא מדגישה שם, "אני גם מרוקאית וגם פולנייה, אני אשה מזרחית שהיא גם גבר אשכנזי. אני גם וגם ואת המשפט הזה אני יודעת להגיד גם ביידיש וגם במרוקאית. אני סוכר! אני

פלפלי! אני תפל, אני בלי טעם, בלי ריח, אני חריימה, אני גפילטע, אני נסיכת
הנילוס! אני 50-50. אני 10-90. אני 40-60, אני 30-70."

החיבור הזה לא נותר רק בגבולות הרגש. את המיקס המשפחתי היא יישמה מגיל
צעיר כששילבה ריקודי עם בלהקת המחול הייצוגית "האירוס הנצרתית", מקור
גאוותה, עם השתתפות בחוג מקומי לריקודי בטן. בהצגה עצמה היא מלמדת את
חבריה כמה תנועות בסיסיות בריקודי בטן וגם סוחפת אותם להורה.

בדבר אחד יש בכל זאת דמיון בין גלרון לאברמוב, גם הן לא פוחדות משימוש
בסטריאוטיפים. "כאשה, מאוד נהייתי מהמרוקאיות שלי. זה נתפש בעיני גברים
כאקזוטי וסקסי - בשלנית, חמה - אז לקחתי את זה לעצמי", אומרת גלרון. אבל
בעוד היא משתמשת בזה ללא אירוניה, אברמוב דוחפת לקהל ישר בפנים
סטריאוטיפים מתוך כוונה לאתגר. "אני רוצה בכלל לקרוא לגבר שלי 'חיים שלי
בלב', 'נשמה', 'עיניים', 'כפרה עליך!' אני אטגן לך ברבוניות, וביום ההולדת יסדרו
לנו שני כרטיסים וי־איי־פי לעומר אדם בקיסריה!" היא אומרת בהצגה אחרי שהיא
מתארת את הגבר האידיאלי (האשכנזי), חוטפת נזיפה מחבריה ומשנה כיוון. "אולי
לא נעים לכם לשמוע, אבל בא לי שיפליק לי על הטוסיק! שיצמיד אותי לקיר! שישים
עלי את היד כאילו אני השפחה שלו".

לא לקחתם רחוק מדי את המנדט להתגזען ולהשתולל עם הדעות הקדומות?

מרון: "זה נתן לנו הרבה חופש. ככה ניתנה לכל מיני קולות רשות לצאת לפני שנשפוט אותם ונגיד, 'רגע, אבל אני לא באמת מאמין בזה'. אני לא באמת מאמין שיש משהו פחות טוב באשכנזים או במזרחים, אבל זה עדיין קיים בי, בתוך המערכת. ככה גדלתי וזה כיף להוציא את זה, כל הזמן לשחק עם מה שעולה".

אברמוב: "מעצם היותי פמיניסטית אין לי שום בעיה להגיד את הדברים שאני אומרת שם. אנחנו הרי רוצים לעורר את הקהל ולעשות קצת פרובוקציות. וזה מה שכיף בהומור, אתה יכול להגיד מה שאתה רוצה. אבל זה לא שאיפשרנו לעצמנו להיות גזענים, אלא שעל ידי הגזענות שברנו כמעט כל סטיגמה ותבנית. המטרה היא להגיד עד כמה כל דימוי שאנחנו בונים לעצמנו על עדה זו או אחרת הוא בולשיט. אתה מסתכל על הבן אדם וישר מדביק לו תווית כדי שיהיה לך נוח להבין, גם לחברים הכי טובים וגם לאנשים הכי קרובים אליך אתה מדביק תוויות, למשפחה שלך ולעצמך. נכון אמנם שחששנו. אמרנו, 'רגע, איך יתפשו אותנו? יחשבו שאנחנו גזענים באמת?' אבל רבות מהתגובות שקיבלנו התייחסו דווקא לעצם היותנו חשופים, לזה שיש בהצגה משהו מתקשר ברמה הישראלית הכי פשוטה. לא ציפינו לכזאת תגובה חמה ונלהבת. אנשים מחבקים אותי אחר כך, גם אנשים שאני לא מכירה. זה נחמד, אז אני חושבת שבסוף יצא משהו מאוד מחבר".

לעומתם, עידו בורנשטיין - דרמטורג ההצגה והמנהל האמנותי של אנסמבל "כאן" לצד שלמה פלסנר - מדבר על לגיטימציה להתגזען. "להם מותר: זה בתוכם, זה הכאב שלהם, זה המחיר שבלהיות פרי האהבה של אבא ואמא שהתאהבו זה בזו בניגוד לנורמות של תקופתם ואולי גם של תקופתנו", הוא אומר. "מעבר לזה, חלק מהעניין היה להבין אם זה סיפור של אנשים שמנסים לשלב בין המקומות הנפרדים שבתוכם, ובין הקולות הגזעניים שמופנים לכאן וגם לכאן, או מסע השתחררות של דור שגדל בשנות ה-80 ולמד להדיר את הצד המזרחי, ברוח התקופה".

סכין, מישהו?

"איזה מזרחי אתה? מדבר ערבית עאלק, אתה המצאת את האשכנז, נשמה שלי! הולך לי עם הליוויס, עם הפרסונה. give me a break, אתה יושב על

דירות! מה עושה לך את זה, משחקי מלים?"

מן הסתם זה גם וגם. ובכל מה שקשור להדרה של הצד המזרחי, לג'ברי-אשכנזי היה חשוב להציג עוד ביטוי שלה: השעיית הטעם האישי. בנעוריו הוא צפה ב"לא כולל שירות", סדרת הדרמה הפופולרית בכיכובם של "צעירי תל אביב", וגם בפינה השבועית של להקת "צעירי קרית מלאכי" בתוכנית "זהו זה". אבל לכל אחת מהצפיות היה טעם אחר. "צעירי קרית מלאכי הדליקו אותי בזמנו אבל הצפייה בהם נתפשה כמשהו אסור, 'אל תספר לאף אחד שאתה אוהב אותם, זה לא יוציא אותך טוב'. למעשה, כל ההפקה שעמדה מאחוריהם היתה מורכבת מאשכנזים. הם דיברו אלי ברמה הרגשית אבל ביני לבין עצמי התנגדתי להשלים עם המשיכה הזאת".

עכשיו, בהצגה שלו (שתעלה שוב ב-31 במאי וב-17 ביוני במוזיאון תל אביב), השחקנים משחזרים קטעים אמיתיים של שתי הלהקות - של זו המיינסטרימית מהמרכז ושל האנדרדוגית מהפריפריה - ומלבד הנוסטלגיה והצחוק שמעוררות בקהל גרסאות הכיסוי העבריות למדונה ברי"ש מתגלגלת, צפה ועולה גם הגזענות הלא-מנסה-להסתתר. זה קורה כשמגיש הפינה השבועית יואב קוטנר (כאן בגילומו של גמליאל) שואל את החבורה הנבוכה, בין השאר, "אתם הייתם ילדים מאוד

צעירים בשנות ה-70, היום זה לא כל כך קיים, אבל פעם היתה למרוקאים תדמית. היו אומרים 'מרוקאי סכין'. מישהו מכם התבייש שהוא ממוצא מרוקאי?" וגם: "אולי תספרי לנו על מאכלים או מנהגים מיוחדים?"

במבט לאחור קשה להאמין שהראיון הזה - שזמין לצפייה ברשת - אכן נערך בסוף שנות ה-80. אבל, כמו שאומר מרון, "יותר מכך שקשה להאמין שקוטנר אמר את זה, קשה לתפוש שמבחינת הצופים זה כנראה היה משהו שהגיוני לשמוע".

כיום אתם כבר שחקנים בעצמכם. האם המוצא המפוצל - ובפרט הפער בין המראה לשיוך העדתי - השפיע על התפקידים שלוהקתם אליהם?

ג'ברי-אשכנזי: "ללא ספק. מעולם לא לוהקתי לתפקיד של מזרחי ועד לפני כמה שנים זה לא היה משהו שחשבתי עליו".

גלרון: "המראה שלי הוא די ישראלי ואף פעם לא נמנעו ממני תפקידים בגלל המראה. אבל לדעתי לא אקבל תפקידים מסוימים שהם יותר ספציפיים בדיוק מהסיבה הזאת".

גמליאל: "אני די מודע למראה האשכנזי שלי ויודע שאני נמצא בטייפקאסט מסוים שמונע ממני לקבל תפקידים עם לוק מזרחי, אז לא נשאר לי אלא להשלים עם זה".

מרון: "זה לא פגע לי בתפקידים. בהצגה 'על האש' בקאמרי שיחקתי במשך שלוש שנים חייל אשכנזי בן 20 מקיבוץ בצפון, כשבכלל הייתי בן 30 ולא בעל חזות אשכנזית ברורה - וזה עבר לגמרי".

אברמוב: "ברור לי שהמראה השחום שלי, נקרא לזה כך, מנע ממני תפקידים מסוימים. לא מזמן קיבלתי 'לא' על תפקיד מסוים רק בגלל שאני לא עוברת כאשכנזייה. אז ברגע הראשון בא לי לצרוח על המלהקים, 'אני יותר אשכנזייה מכם!' ועם זאת, רוב הפעמים הרגשתי שזה פועל לטובתי. הטמפרמנט נותן לי יתרון, השיער השחור הוא כוח, לקח לי זמן להבין שזה גם יפה. היום אני יודעת שהמראה הלוקלי שלי עדיף מבחינת עבודה, תמיד יהיה לו ביקוש".

עסקתם בהצגה בפריפריה, מגדר, והקשר בינם למוצא עדתי. נושא שלא עסקתם בו הוא המשוואה הרווחת שקושרת בין מוצא עדתי לשיוך מפלגתי.

ג'ברי-אשכנזי: "זה לא מעניין אותי ברמת היצירה, אני משאיר את זה לאחרים. הרגשתי שזה יסרב את מה שרציתי לדבר עליו, אז לא נכנסתי לזה. החלטתי לדבר מתוך החצי-חצי. לא גדלתי לתוך תחושת קיפוח וגם לא בתחושת אליטיזם בלבד, אני מיקס. ובכל פעם ששמתי את זה על השולחן אנשים הופתעו".

עוברים למזרח

עד כמה חוויית החצי-חצי היא אכן פצע חברתי שמוסיף לדמם? ד"ר טליה שגיב, שפירסמה ב-2014 את הספר "חצי-חצי: ישראלים ממוצא עדתי מעורב" (הוצאת הקיבוץ המאוחד) בעקבות מחקר שעשתה בנושא, מעידה שכשהתחילה לבדוק את הסוגיה הזאת ציפתה לה הפתעה. "מבין 70 המרואיינים בני גילים שונים במחקר שלי, רק אחדים דבקו בהגדרה הזאת", היא אומרת. "רובם אמרו שבסופו של דבר הם מרגישים יותר מזרחים או יותר אשכנזים, ואני הופתעתי. ציפיתי שרובם יגידו שהם רק ישראלים, אבל התברר לי שהזהות העדתית משמעותית מאוד לרובם המכריע: היא נוכחת ביומיום, ובעיקר מעוררת תחושה של אי נוחות, חוסר שייכות וקושי לבחור נאמנות".

מעל להכללה הבסיסית, שגיב עושה גם הבחנות. "המרואיינים הבוגרים יותר, שגילם גבוה מ-40, תיארו מאמץ מתמשך 'לעבור' כאשכנזים ומציאות שבה קל יותר להיתפש כאשכנזים בכל זירה חברתית. לעומתם, המרואיינים הצעירים יותר, בני 25-40 (קרי שחקני ההצגה, י"א), כבר לא מתארים את הזהות האשכנזית כנחשקת או כחיונית, יש להם ביקורת על תבניות חשיבה דומיננטיות והם תוהים אם מדובר בהבדל תרבותי, או שהקושי נובע בעיקר מאי שוויון מעמדי. מעניינים מכולם היו המרואיינים הצעירים ביותר, בני ה-25 ומטה, שרובם תיארו איך בסיטואציות יומיומיות הם ישתדלו להחזין את החצי המזרחי ו'לעבור' כמזרחים".

בכל זאת, בנוגע לביטוי האמנותי של הסוגיה - האם אין כאן טרנד אופנתי לנוכח פריחת השיח המזרחי?

"זה מתח שאי אפשר לעשות ממנו טרנד. הסיפור העדתי הרי יושב על פצע, הוא לא נגמר במעברות, וזו הסיבה שיש צמא להבין את הנושא הזה. תופעה לא רלוונטית מעוררת שעמום, אבל בנושא הזה כולם כועסים. הדהים אותי הזעם

שהופנה כלפי מי שעוסק בו. לכן אני אומרת שכשהכעס ייעלם ויוחלף בשעמום נוכל להגיד שהמתח הבין-עדתי מאחורינו”.

”אנחנו מיקס, ותראה כמה הגזענות וכמה הקונפליקטים האלה עוד קיימים גם בתוכנו”, מחזקת אברמוב ועם זאת נשמעת די אופטימית: ”אני מאוד מקווה שאצל הדור הבא זה יהיה אחרת”.

גיברי-אשכנזי חולק איתה תקווה. ”הילדים שלנו יהיו ערבוב כל כך גדול שזה כבר לא יהיה רלוונטי להם. כלומר יש פה בעיה של דור אחד, הדור שלנו”, הוא אומר. ”להערכתי, בדור הבא הדיבור יהיה על מה היא משפחה. היום ילדים שואלים דבר ראשון, 'יש לך אבא ואמא, או אבא ואבא או אמא ואמא?' זה יהיה הסיפור של הדור הזה, שכבר מפרק את מושג המשפחה הקונוונציונלית”.